

15 december 2021

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

Ad, vertel het maar, wat staat ons nog te wachten? Toch maar een aantal goede voornemens voor 2022 en verder...

1 Inleiding

Het laatste nummer van 2021, en dan ook meteen maar de 200ste in deze reeks. We sluiten een wel heel bijzonder en enerverend jaar af, om maar een clichématig understatement te gebruiken. Er kan achterom kijkend heel veel over worden gezegd en dus geschreven. Toch doen we dit niet, ook al omdat er nog veel onzekerheden voor 2022 zijn te voorzien. Historici die nu worden opgeleid, kunnen over tien jaren terugblikken op hun studiejaren, gelukkig wel in een totaal ander perspectief. Er is dan sowieso veel informatie beschikbaar, dat staat wel vast, gelet op alle publicaties die nu al het licht zien, met beschouwingen over de gevolgen van de pandemie.

Organisaties over de gehele wereld buitelen over elkaar heen met rapporten en aangehechte aanbevelingen, om voorstellen te doen waarbij ze ook vaak zelf zonder meer het voortouw kunnen nemen. Veel webinars dus, want dat is het overrompelende gevolg van de flitsende versnelling van de wijze waarop met elkaar over de gehele wereld kan worden gecommuniceerd, vergaderd en afgestemd. Er schuiven honderden procenten meer deelnemers aan, vanuit huis, kantoor of vanaf een andere plek, zonder te hoeven reizen en het zich moeten houden aan andere verplichtingen.

Het gaat bij veel van de onderwerpen die te maken hebben met het herstel en de wijze waarop de post-pandemische periode economisch en maatschappelijk tegemoet kan worden getreden, vooral om het inzetten van scholing, het zorgen voor meer acties rond het levenlang ontwikkelen, met het gebruik van (vaak toch in een bijzondere en andere jas gestoken) instrumenten zoals 'micro-credentials' en 'individual learning accounts', en andere stimulerende ingrepen in onderwijssystemen. Maar bij inzoomen is toch wel te merken dat mogelijke vernieuwingen niet altijd kunnen worden gezien als verbeteringen, vooral als in alle haast niet goed wordt gekeken naar allerlei effecten op hetgeen in de afgelopen jaren vaak heel zorgvuldig is opgebouwd.

We kunnen niet anders doen dan afwachten wat er zich de komende periode gaat afspelen, op de gebieden die op allerlei manieren aan het verzorgen van onderwijs zijn te koppelen. Niemand heeft de perfecte glazen bol in handen om voorspellingen te doen, denkende dat ze ook nog wel voor het grootste deel zullen uitkomen. Wat gebeurt er als alle voorzieningen rond het bevechten van de pandemie worden 'afgebroken', en als degenen die toch zijn gaan studeren zich op de arbeidsmarkt gaan melden? Wat als de internationale handel zich gaat normaliseren en als de stromen met mensen die zich al om allerlei redenen over de wereld verplaatsen zich vertalen in nieuwe verhoudingen rond werkenden, werkzoekenden¹ en alle anderen die zich een plek in het werkveld willen bevechten, en die ook willen behouden binnen de gewenste omgeving?

2 Nieuwe minister en een regeerakkoord

We hebben heel veel geduld moeten betrachten maar we kunnen nu een nieuw kabinet verwelkomen. En daarmee ook een nieuwe minister voor OCW.

¹ Het was maar een klein bericht in de media, twee weken geleden, over het werkloosheidspercentage dat verhoudingsgewijs statistisch sterk steeg (van 2,9 naar rond de 4%). De criteria zijn nl. aangepast o.a. dat mensen die aangeven (tijdelijk) niet te zoeken naar een baan, voor een langere tijd toch worden meegeteld. Het laat zien dat statistieken op dit soort vlakken lastig te hanteren zijn.

Het wordt een belangrijke post, mede gelet op allerlei al eerder uitgelekte rapporten en wonderbaarlijk verschijnende documenten. Daarmee samenhangend is met veel spanning uitgekeken naar hetgeen zoal in het regeerakkoord voor het onderwijs is opgenomen (leenstelsel...) en welke ruimte er komt voor nieuwe initiatieven en opties voor aanpassingen, vooral om het onderwijsstelsel toch ook weer een beetje effectiever te kunnen laten functioneren. We komen er uiteraard in een later stadium op terug.

Het leek ons in ieder geval een goede gedachte om sowieso een aantal wensen te formuleren. Dan moet de overheid maar bezien in hoeverre deze zijn mee te nemen in de goede voornemens voor de komende vier jaar (normaal gesproken). We geven ze hier met een korte toelichting – en als u als lezer meer wilt weten, dan ontvangen we graag uw verzoek daartoe. Het is overigens geen complete en alle opties afdekkende lijst, maar in januari willen we wel een documentje gaan opstellen met alle voorstellen die zoal in 2020-2021 zijn gedaan, gewoon maar voor onszelf en alle anderen die we daarmee een plezier denken te kunnen doen.

3 Lijstje met wensen

De meeste wensen hebben te maken met de Associate degree-opleidingen, maar voor een aantal ervan kijken we even verder dan de neus van onze Ad lang is – want we hebben het wel over een cruciaal aan het worden deel van het stelsel voor het hoger onderwijs en de vooropleidingen.

3.1	<i>Algemene strategie voor de verdere invoering van de Ad-opleidingen</i>	2
3.2	<i>Twee keer Ad in plaats van één keer B</i>	2
3.3	<i>De Ad de Bachelor behalen in minder dan 240 punten</i>	4
3.4	<i>Een eigen voortzetting in de Bachelor na de Ad</i>	4
3.5	<i>Diplomabonus Ad</i>	4
3.6	<i>Geen P meer in de wet</i>	5
3.7	<i>Niveau 5 en functiehuizen</i>	5
3.8	<i>Engelstalige Ad-programma's</i>	6
3.9	<i>Na de Ad een B gaan doen, niet-inhoudelijk verwant</i>	6
3.10	<i>Duaal en deeltijd in elkaar schuiven: teveel overlap...</i>	6
3.11	<i>Ad en Higher Apprenticeship (met delen van het NLQF)</i>	7
3.12	<i>MBO-5 en certificaten en de Ad</i>	8
3.13	<i>Eigen netwerk voor PAC's – en eigen opties</i>	8
3.14	<i>Koppelen van delen van opleidingen aan het NLQF in het kader van LLO</i>	8

3.1 Algemene strategie voor de verdere invoering van de Ad-opleidingen

Een kort maar belangrijk punt om mee te beginnen. Na de invoering van de Ad in 2006, uitmondend in de huidige situatie na het zelfstandig positioneren ervan in 2018, is er nog nooit een echt goed onderbouwde algemene discussie gevoerd over de gevolgen ervan voor ons stelsel als geheel. Je zou allerlei scenario-studies kunnen uitvoeren, om te bezien op welke wijze de Ad het beste past bij al het reeds bestaande systeem, wat er nodig is om alles verder weer te optimaliseren, en om na te gaan hoe de kaders en regelingen voor alle leerwegen gelijk kunnen worden getrokken.

Een dergelijke exercitie is hard nodig, om te voorkomen dat er kansen worden gemist en het stelsel niet optimaal wordt gebruikt, met inzet van alle opties en uitdagingen.

In dit nummer geven we een aantal aanzetten voor een dergelijke discussie. We denken dat de overheid het voortouw verder kan en moet nemen. Er zijn echter meer dan voldoende experts om alles te ondersteunen.

3.2 Twee keer Ad in plaats van één keer B

In ons land mag een individu binnen het bekostigde deel van ons ho-stelsel van elk soort opleiding er maar één doen, en dan ook nog in de volgorde Ad, Bachelor, Master (los van specifieke afspraken rond de hbo-sectoren onderwijs en zorg). Die regeling is gebaseerd op de situatie die bestond in het hoger onderwijs aan het begin van deze eeuw, mede om te voorkomen dat er mensen zijn die meerdere Bachelors na elkaar doen voor rekening van de overheid. Daarmee zou er een open eind bij de begroting kunnen gaan opdoemen. Deze aanpak is op zich nog wel te verklaren, met de gedachte dat OCW zich in het kader van het levenlang ontwikkelen verantwoordelijk acht voor het opscholen van mensen, maar niet als zodanig met een bemoeienis bij alle vormen van her- en bijscholing, in de bekostigde sfeer.

Maar met de invoering van de Ad zijn parallelle leerwegen ontstaan o.a. om de Bachelor te kunnen behalen. Iemand die een (eerste) Ad heeft afgerond, mag in principe onder alle omstandigheden een bekostigde opleiding gaan volgen richting de Bachelor. Dat kan nog twee jaar vergen bij een inhoudelijke verwantschap tussen de betrokken opleidingen, maar ook drie of vier jaren als het een overstap betreft naar een geheel andere bacheloropleiding. In dat laatste geval kan er ook sprake zijn van een vorm van her- en bijscholing, als de betrokkene iets anders zoekt dan wat er mogelijk in het werkveld te doen valt met de Ad, of als het handig is om tot een verbreding van de competenties te komen op verschillende niveaus.

De ontvangende bacheloropleiding zal in het laatste geval niet erg blij zijn omdat iedereen slechts voor vier jaar overheidsgeld meeneemt naar een eerste opleiding. Als iemand dan al drie jaren studie achter de rug heeft, denkend aan vertraging in een Ad-opleiding of een afgebroken poging in de verwante bacheloropleiding, dient een flink aantal jaren onderwijs te worden aangeboden zonder daarvoor geld te ontvangen van de overheid. De student zelf blijft evenwel toch nog binnen de termijnen die gelden voor de studiefinanciering en aanverwante regelingen. Daarmee lopen dus de belangen uiteen, als het gaat om het snel studeren.

Bezien hoe een ommezwaai uitwerkt

Het is daarom en ook om andere redenen goed om na te gaan of op een andere wijze tegemoet kan worden gekomen aan die 'ommezwaai' dan wel de wens om het blikveld te verbreden. Er kan ook best binnen de bestaande structuren worden gehandeld, al zullen er daarbij altijd wel specifieke gevallen blijven gaan opduiken. Maar goed, daarnaar kan verder onderzoek worden gedaan. Dat geldt ook voor het nagaan hoe de Ad'ers zich vanaf 2006 hebben gedragen, als het gaat om het volgen van een bacheloropleiding, direct, na een paar jaren of na al geruime tijd aan het werk te zijn geweest. Gaat men dan nog steeds een inhoudelijk verwant programma doen of starten ze met een opleiding in een geheel andere sector? Vragen genoeg om te stellen, en dan snel op zoek naar de antwoorden om het studiegedrag in kaart te kunnen brengen.

Twee keer een Ad... moet ook kunnen...

Een belangrijk punt bij dit alles is dat iemand die een tweede opleiding doet, op een gelijk niveau, daarvoor instellingscollegegeld betaalt. Dat houdt in dat na het afronden van een Ad-opleiding tegen wettelijk collegegeld kan worden doorgegaan met een bacheloropleiding, ook als deze niet verwant is. Maar dat kan niet voor dat bedrag als wordt gekozen voor een tweede Ad-opleiding.

In het geval van de route Ad-Bachelor varieert de nominale studiejaar van 4 tot 6 jaren, afhankelijk van het vervolg. Bij de route Ad-Ad gaat het om nominaal 4 jaren. De laatste aanpak past bij de overheidsbekostiging van 4 jaren, de eerste dus niet altijd. Los daarvan heb je uiteraard te maken met het studietempo van de persoon zelf, want een vertraging kan bij elke route optreden, maar die kan juist fors oplopen als het vervolg in de Bachelor niet echt verwant is met de Ad.

Alternatief gebruiken

Het is derhalve nodig te gaan onderzoeken wat er mogelijk is als iemand bewust kiest voor het volgen van twee Ad's, als verbreding of als een optie voor een cross-over. Die keuze houdt in ons voorstel in dat als de betrokkene vervolgens meteen of later opteert voor een bacheloropleiding, daarvoor instellingscollegegeld dient te betalen, en dus gelijk wordt geschakeld met iemand die na een eerste Bachelor een tweede wil doen. Dat moet formeel in de wet kunnen worden geregeld. Overigens kan ook worden gekozen voor een Master, via vrijstellingen en een toelatingsonderzoek. Dan wordt de rekening weer simpelweg gekoppeld aan het wettelijke collegegeld.

Het is uiteindelijk goedkoper voor de overheid. De route Ad-B vergt meer jaren in de praktijk dan de combinatie van twee Ad's. Dat in het eerste geval nu ook nog een diplomabonus moet worden uitgekeerd en in het tweede geval niet, laten we dan maar even buiten beschouwing.

Stiekem... toch anders... sluiptweg...

Er zijn misschien wel Ad'ers die een slimme route kiezen, als ze een tweede Ad willen doen. Dat kan zonder meer als die tweede Ad eigenlijk heel sterk lijkt op de eerste twee jaren van de bijbehorende Bachelor. Ze kunnen dan formeel de Bachelor doen, om aan het eind van het tweede jaar ervan een tweede inschrijving bij de Ad te plegen... en dan die af te ronden... Daar is niet zoveel tegen te doen, lijkt ons. Of dus ons voorstel maar gewoon omzetten in een formele optie.

3.3 De Ad de Bachelor behalen in minder dan 240 punten

Er zijn allerlei situaties te bedenken waarbij iemand met een Ad toegang vraagt tot een resterend programma binnen een bacheloropleiding en op grond van het gevolgde Ad-programma minder dan 240 studiepunten hoeft te doen binnen de gehele route. Dat kan ook een besluit van de ontvangende opleiding zijn, om een traject aan te bieden dat voortbouwt op de Ad en vooral zich richt op een verdieping ervan. Daardoor kan het gaan om een 'smal' programma dat past binnen het opleidingsprofiel van de Bachelor.

De vraag is of dit mogelijk is, aangezien er nergens in de wetgeving staat dat deze route 240 studiepunten dient te omvatten. Het gaat namelijk niet om een aaneengesloten programma van vier jaren dat nodig is voor de bacheloropleiding.

Bovendien is het zo dat de Ad in dezelfde wet minimaal 120 punten dient te zijn. Mocht het Ad-programma bijvoorbeeld 140 punten omvatten, is het dan zo dat het resterende programma voor die studenten 100 studiepunten mag zijn, om samen niet boven de 240 uit te komen, met alle gevolgen van dien. Dat resterende programma kan dus ook op andere doelgroepen van toepassing zijn.

3.4 Een eigen voortzetting in de Bachelor na de Ad

Het is nu zo geregeld dat bij inhoudelijke Ad- en bacheloropleidingen, zeker binnen dezelfde hogeschool, de voortzettingsopties in beide onderwijs- en examenregelingen wordt beschreven. Dat houdt in, zo is aangegeven in de toelichting op de wet van 2017 rond de Ad, dat het een studeerbaar geheel moet zijn, met een totaal-duur van vier jaren bij die verwantschap.

Het brugprogramma telt niet mee hierbij aangezien het gaat om een aanloop richting het resterende bachelordeel. Er lijken wel constructies te zijn waarbij de ontvangende bacheloropleiding de student een extra aantal eenheden laat doen en deze inbouwt in het resterende deel.

Er zal nu nader dienen te worden bepaald of in het laatste geval studiepunten dienen te worden toegekend aan die extra eenheden. Op die wijze wordt de gehele route meer dan 240 studiepunten. De vraag is welke consequenties daaraan kunnen worden verbonden, voor de studenten en de betrokken opleidingen.

Elkaar vasthouden als opleidingen

Het betekent zo alles tezamen dat twee zelfstandig functionerende opleidingen, met ieder een eigen dynamiek en verantwoordelijkheid, elkaar wel in de gaten dienen te houden. Mocht er eenzijdig bij een Ad- of Bachelor van alles worden aangepast, kunnen eerdere afspraken een deuk oplopen. Dat is absoluut geen reclame voor de Ad-opleiding die als het ware voorafgaande aan de studie de belangstellenden heeft aangegeven dat een soepele voortzetting mogelijk is. Het excuus dat men ook niet alles in de hand heeft, krijgt daarmee een 'wankele status'.

Eigen voortzetting onder bepaalde voorwaarden

Het is daarom een dwingend voorstel om op basis van de opgedane ervaringen na te gaan of er toch een eigen voortzetting kan komen, dus specifiek voor Ad'ers die opteren voor een Bachelor in het verwante gebied. Er zullen nog wel aardig wat zaken moeten worden geregeld als het gaat het verzelfstandigen van een resterend programma, maar die uitdaging moet het Nederlandse hoger onderwijs zonder meer kunnen aangaan.

Er zal moeten worden bezien of het kan worden aangeboden op specifieke plaatsen, zoals nu het geval is met de Ad's, binnen de PAC's. Het resterende bachelorprogramma zal op die wijze ook de regionale arbeidsmarkt zijn gericht. Mede daarom kan het ook zijn dat de Ad qua variant verschilt van hetgeen voor het resterende programma het beste kan worden gehanteerd.

3.5 Diplomabonus Ad

Het is opmerkelijk dat met de invoering van de Ad in 2018 als zelfstandige opleiding de inspanning die door een (bekostigde) hogeschool wordt geleverd bij het laten behalen van het getuigschrift, niet wordt beloond zoals dat gebeurt in het geval iemand de vierjarige Bachelor afrondt. Die prestatie kan dus rechtstreeks maar ook via de Ad geleverd. Dat levert de hogeschool toch ruwweg gesteld een jaar extra geld voor de bacheloropleiding op.

Dat hoeft niet erg te zijn als de Ad en de Bachelor van dezelfde hogeschool zijn. Het CvB kan in zo'n geval wat geld 'terugploegen' naar de Ad-opleidingen – wel een paar jaren later, maar goed, het is een kwestie van slim boekhouden. Maar als de Bachelor ergens elders wordt afgerond, kan het Ad-management aldaar naar dit geld fluiten. Er is ook geen vorm van compensatie mogelijk want Ad'ers aantrekken van andere hogescholen is geen optie.

De hogeschool kan overigens ook de bachelorbonus mislopen als de Ad'er een private opleiding gaat doen, zeker als de baas betaalt. De overheid zal het toejuichen, maar de vraag is of dit nu wel een juiste aanvliegroute is.

Kortom, het wordt hoog tijd om de Ad-opleiding een bonus te geven, en de bacheloropleiding de andere helft ervan als het gaat om een resterend programma voor een instromende Ad'er.

3.6 Geen P meer in de wet

Bij het analyseren van de WHW valt steeds meer op dat er aanvullende kanttekeningen nodig zijn om het eerste jaar van een opleiding te omschrijven, als het erom gaat de rechten van degene die de propedeuse heeft afgerond gelijk te stellen aan die van iemand die de eerste 60 studiepunten van een opleiding heeft behaald.

Tevens hoeft een wo-opleiding geen propedeuse te hebben. Een Ad-opleiding mag niet eens een propedeuse gebruiken. Ook mag de propedeutische fase in het voltijdse en deeltijdse hbo bij de bacheloropleiding minder dan 60 studiepunten omvatten. Dus ook dan moet er een 'administratieve mouw' aan worden gepast, als het nadrukkelijk gaat om een situatie waarbij er een koppeling bestaat met de eerste 60 punten.

Het zou de overheid sieren als deze 'kronkels' zijn te vermijden door het begrip 'propedeutische fase' uit de WHW te halen. Die fase past ook niet binnen de internationale afspraken voor het hoger onderwijs, net zo goed als er in ons land geen niveau aan is te koppelen.

Dus laten we vanaf nu altijd en overal spreken over de eerste 60 studiepunten van de opleiding, om ook af te zijn van de strikte indeling in leerjaren.

3.7 Niveau 5 en functiehuizen

Er wordt al sinds de invoering van de Ad in 2006, eerst via pilots, vervolgens op basis van een wettelijke regeling als programma en vanaf 2018 als zelfstandige opleiding, gesteld dat het nodig is om te bezien hoe de arbeidsmarkt op die situatie reageert. Dat betekent dat er functies moeten zijn op dat niveau en mogelijk ook steeds meer zullen gaan verschijnen. Zoiets kan onder meer af te meten zijn aan de invulling van de zgn. functiehuizen, de vormgeving van CAO's en het maken van afspraken binnen branches en bedrijfstakken over het besteden van bepaalde scholingsfondsen.

Toch zien we nog geen specifieke acties die worden ondernomen om deze effecten van de Ad te gaan meten. In de monitoring van de Ad zoals deze nu wordt uitgevoerd, wordt er wel aandacht aan besteed, maar deze aanpak is niet echt gericht op het ontdekken van allerlei aanpassingen. Ook in de arbeidsmarktvoorspellingen zoals die worden gedaan door het ROA, is nog niet veel terug te vinden, mede omdat het aantal afgestudeerden (kennelijk) nog te klein is om er concreet onderzoek naar te doen.

Project instellen hiervoor

Het is naar onze mening hoog tijd geworden om een eerste aanzet te geven voor een project om te bezien hoe het werkveld de Ad-afgestudeerden als het ware omarmt en ook aan de slag laat gaan in functies en beroepen die specifiek voor die doelgroep zijn bedoeld.

Er kan hiervoor een kleine expertgroep worden ingesteld, en dan zou je ook best een aantal studenten kunnen inschakelen om mee te helpen, via hun afstudeeropdracht. Zo kan alles ook qua kosten in de hand worden gehouden en zitten de hogescholen lekker dicht bij het vuur.

Tevens zou bij zo'n project de CDHO kunnen worden ingeschakeld. Bij de aanvragen voor een nieuwe Ad-opleiding dient altijd de toekomstige vraag naar Ad'ers te worden onderbouwd. Dat betekent dat de betreffende hogeschool inzicht heeft en dient te geven in waar op niveau 5 functies worden aangeboden. Een inventarisatie van de aanvragen van de laatste jaren bij de CDHO

kan worden opgenomen in het project, om vervolgens na te gaan hoe de situatie dienaangaande nu is, ter vergelijking met de verwachtingen van toen. Het gaat daarbij niet om een vorm van controle met betrekking tot de aangevoerde onderbouwing, wel om te bezien op welke wijze het werkveld vervolgens heeft gereageerd.

3.8 Engelstalige Ad-programma's

Het is geen doel op zichzelf. Maar het is zonder meer interessant om na te gaan welke Ad-opleidingen zich lenen voor een Engelse variant, naast de reguliere opleidingen in het Nederlands. Het maakt het mogelijk om als Ad-opleidingen te participeren in internationale projecten, onder meer onder Erasmus+.

Dat betekent ook samenwerking met instellingen in andere landen alwaar niveau 5 valt onder het Higher VET – in de meer modernere naam Higher Vocational-Professional Education genoemd. Tevens kunnen mbo-instellingen die bij het verzorgen van Ad's betrokken zijn, hierbij een rol spelen in de internationalisering op dat vlak.

In deze context kan worden gestreefd naar meer samenwerking bij de vormgeving van studietrajecten waarbij het gaat om het koppelen van niveaus 4, 5 en 6. Voor dat laatste niveau kan het als hogeschool interessant zijn om voor bezitters van een buitenlands diploma op niveau 5 bij een Nederlandse bacheloropleiding een resterend programma in het Engels te hebben, zonder dat die opleiding in z'n geheel in het Engels dient te worden aangeboden.

Het betekent alles bij elkaar dat de tijd is gekomen om naast de internationale samenwerking die reeds bestaat binnen CHAIN5, te onderzoeken welke meerwaarde kan worden ontleend aan de scenario's zoals hierboven geschetst.

3.9 Na de Ad een B gaan doen, niet-inhoudelijk verwant

Dit onderwerp kent een aantal raakvlakken met andere ontwikkelingen binnen ons stelsel nl. om goed te gaan bezien hoe de overgangen beter vorm zijn te geven. Dat houdt in om nog eens te kijken naar de wijze waarop door het hbo en wo kan worden samengewerkt aan allerlei overstapmogelijkheden naar een hoger niveau. Dat betekent dat het hebben van ons binair systeem moet leiden tot het maximaliseren van de mogelijkheden voor flexibele leerwegen, en dan op alle niveaus. Het gaat dan niet om het elkaar beconcurreren qua status of aantrekkingskracht, maar om het zoeken naar trajecten die passen bij allerlei doelgroepen, en daarmee het maximale te kunnen halen uit de mogelijkheden die iemand voor zichzelf ziet.

Een traject dat veel aandacht gaat krijgen, is de doorstroom met een Ad-diploma naar een hbo-bacheloropleiding. Het overstappen daarmee naar een wo-bacheloropleiding kan ook, en is zeker te zien als een element dat past in het 'stapelen'. Maar het lijkt erop dat die switch niet als erg voor de hand liggend wordt gezien in deze fase van de verdere uitbreiding van het Ad-aanbod.

Er bestaan nog veel misverstanden over de vormgeving van de wijze waarop Ad'ers een Bachelor kunnen en mogen verwerven. Dan gaat het om allerlei verplichtingen die er bestaan met betrekking tot het zorgen voor maatwerk, bij een inhoudelijke overstap en zeker binnen de eigen hogeschool. Maar ook het begeleiden van de studenten bij het maken van een juiste vervolgstap – naast het gaan werken – binnen het stelsel is een punt van aandacht. Dat kan dus gebeuren naar een inhoudelijk minder verwante bacheloropleiding, en mogelijk ook nog eens bij een andere hogeschool. Tevens kan het een verandering qua variant zijn, bijvoorbeeld van voltijd naar duaal of van duaal naar deeltijd.

Er kan in het komende jaar op allerlei fronten worden bezien of binnen het hbo afspraken zijn te maken over de te hanteren procedures rond een algemene, reguliere overstap met een Ad-diploma naar een hbo-bacheloropleiding. Het betekent dat er condities zullen worden geformuleerd. Maar dat maakt het tevens mogelijk om na te gaan of een en ander te optimaliseren valt op basis van allerlei scenario's en dat daarbij wellicht aanpassingen binnen de wet- en regelgeving handig zijn. Zo ja, dan kan OCW daarmee aan de slag.

3.10 Duaal en deeltijd in elkaar schuiven: teveel overlap...

Het is een algemeen aandachtspunt bij het vormgeven van hbo-opleidingen, de voortschrijdende overlap bij de varianten 'duaal' en 'deeltijd'. Duaal is begin deze eeuw nadrukkelijk ingevoerd als

alternatief voor de voltijdse inrichting, voor jongeren die opleidingen willen volgen waarbij relatief veel eenheden in de praktijk zijn te doen, met inschakeling van bedrijven. Deeltijd was er toen al heel lang, ook als een alternatief van voltijd, maar dan naast de baan voor de 'oudere lerenden' en werkenden, om zich op te scholen dan wel te herscholen. Daarbij is een werkplek niet verplicht, tenzij de opleiding eenheden kent waarbij aantoonbaar de praktische vaardigheden en kennis alleen in een werkomgeving zijn te verwerven – en denk dan aan verpleging, onderwijs, hotelmanagement en dergelijk sterk aan het werkveld verbonden opleidingen.

Er wordt nu voor deeltijd door veel hogescholen een werkplek vereist, al bij de toelating, en dan ook nog vaak in combinatie met het hebben opgedaan van werkervaring en het bezitten van een baan met een minimale omvang voor de aanstelling.

Bij duaal is te zien dat deze variant tevens wordt aangeboden aan werkenden, wetende dat in principe de gehele werkweek in dienst staat van de opleiding. Dat is voor een periode van twee en zeker van vier jaar niet aantrekkelijk voor een bedrijf, iemand in dienst hebbende die niet altijd en overal is gericht op het verlenen van diensten en het zorgen voor een productie op de momenten dat de baas erom vraagt.

Het zijn voorbeelden van hoe de varianten door elkaar worden gebruikt, zonder dat de wet- en regelgeving hierop wordt aangepast.

Het experimenteren met 'leeruitkomsten', een vorm die overigens best past binnen de reguliere wetgeving, laat zien dat die aanpassingen nodig zijn. Ook het steeds vaker benadrukken van het belang van een werkplek is een voorbeeld daarvan. Dat het stellen van strenge, niet door de wet afgedekte, toelatingseisen voor de deeltijdse opleidingen leidt tot minder aanmeldingen en dus meer deelname aan private trajecten (denk ook aan korte opleidingen, leidend tot certificaten), is erg jammer. Het nu promoten van dergelijke korte trajecten binnen het bekostigde systeem is een signaal dat in het kader van dit alles niet mag worden genegeerd.

Kortom, voordat er allerlei aanpassingen in de wet- en regelgeving gaan plaatsvinden die te maken hebben met deze twee varianten en daarop een nadrukkelijk effect zullen hebben, is het nodig om te bezien waar de definities ervoor dienen te worden aangepast. Misschien kan er eerst naar de Ad worden gekeken, om daarbij experimenteel andere vormen te gaan gebruiken.

3.11 Ad en Higher Apprenticeship (met delen van het NLQF)

Een vorm die in ons land valt onder de private vormgeving van opleiding is hetgeen in Engeland de Higher Apprenticeship Foundation Degree (niveau 5 dus) wordt genoemd.

De belangrijkste kenmerken ervan zijn:

- Het programma, de kwaliteit en het niveau vallen onder de verantwoordelijkheid van de universiteit (Engeland kent een unitair systeem);
- Er is een groep met bedrijven (branche, bedrijfstak) die aangeven welke functies in aanmerking komen voor een opleiding op dit niveau, waar en hoe lang in de lucht te houden;
- Degenen die de opleiding gaan volgen, hebben de status van werknemer (apprentice), in combinatie met het volgen van een studie binnen de werktijd;
- Op basis van een analyse van de functies en hetgeen op het werk resp. via de opleiding kan worden gedaan, wordt door de universiteit een programma opgesteld;
- De universiteit zorgt voor de eenheden die via de opleiding dienen te worden gedaan, stemt deze structureel af met de bedrijven en de opties voor de vereiste werkzaamheden, en stelt op basis daarvan een rooster op;
- De toetsing en andere zaken die daarmee te maken hebben, worden uitgevoerd door de opleiding;
- De accreditatie van het geheel geschiedt door de organisatie die ook verantwoordelijk is voor alle andere formele opleidingen in het hoger onderwijs.

In ons systeem wordt dit als een 'bedrijfsopleiding' gezien, een insteek die binnen de regels van de NVAO nadrukkelijk niet mag worden gekozen voor de Ad. Toch zou het goed zijn om hierover een discussie aan te gaan, gezien de zelfstandigheid van de Ad, de praktische insteek en het vooral ook voortbouwen op mbo-4, gelet op de vraag naar hoger opgeleiden.

3.12 MBO-5 en certificaten en de Ad

Een van de ontwikkelingen die in veel andere landen zichtbaar is en wordt, is het doorgroeien van bezitters van een mbo-diploma op niveau 4 naar een hoger niveau. Nu er vrijwel overal 'National Qualifications Frameworks' zijn, tevens formeel gekoppeld aan het onderwijsstelsel, wordt meer en meer duidelijk dat werkgevers ook genoeg nemen met het laten behalen door hun werknemers van certificaten die aan een niveau van zo'n NQF zijn gekoppeld. Die 'erkenning' wordt als voldoende gezien, samen met het hebben van een programma dat meer dan bij de formele opleidingen op maat is te maken.

We kunnen voor Nederland gaan bezien of die trend zich al hier voordoet of ook valt te verwachten, als mbo'ers en havisten de markt opgaan, een goede baan weten te verwerven en als daarbij allerlei certificaten zijn te behalen. Het kan leiden tot parallelle leerlijnen naast het volgen in een duale of deeltijdse vorm van een Ad, Bachelor en ook Master.

Bepaalde certificaten zullen nauw verwant zijn met die formele opleidingen. Dat wil zeggen dat als de bezitter ervan zich inschrijft bij een hogeschool, er vrijstellingen zijn te verlenen – en dan ook leidend tot een sterke verkorting van het diplomatraject.

Onderzocht kan worden of in een regio mbo- en hbo-instellingen in een private setting dergelijke trajecten kunnen aanbieden, met de garantie dat het inzetten ervan voor een formele opleiding leidt tot die vrijstellingen.

Het kunnen ook certificaten zijn die behoren bij eenheden van een Ad-opleiding (en wat men nu ziet als 'micro-credentials'...), om aan te geven wat de relaties zijn. In de VS valt het aanbieden ervan onder de werkzaamheden van een 'Workforce Development Institute'.

3.13 Eigen netwerk voor PAC's – en eigen opties

Er ontstaan steeds meer vestigingen van hogescholen alwaar het aanbod van Ad-opleidingen wordt gebundeld. Als die trend zich doorzet, zal door de wetgever moeten worden bezien wat dit betekent voor de positie van een dergelijk Professional Associate College (PAC). Er kan worden gekeken naar de doelmatigheid, het aanbieden van varianten, de breedheid van de Ad-opleidingen, de accreditatie van opleidingen die sterk gedualiseerd zijn en andere zaken die een PAC kenmerken.

In het verlengde daarvan zal ook een discussie moeten worden gevoerd over de mogelijkheid om op die vestigingsplaats het resterende bachelorprogramma aan te bieden, met een eigen invulling en vormgeving. Dat betekent een aparte beoordeling van de doelmatigheid maar vooral van de eigenstandigheid van het programma. Ook dient dan naar de verantwoordelijkheden hiervoor te worden gekeken, dus of het programma een eigen status heeft dan wel dat het management van de verwante bacheloropleiding zich de eigenaar daarvan moet noemen.

3.14 Koppelen van delen van opleidingen aan het NLQF in het kader van LLO

Er wordt hard gesleuteld door hogescholen aan het opdelen van formele opleidingen in stukken die op zichzelf al een bepaald civiel effect hebben dan wel door het doorvoeren van aanpassingen en het toevoegen van specifieke leeruitkomsten om aldus een dergelijk effect gaan krijgen op de arbeidsmarkt.

Bekostigde hogescholen kunnen dergelijke programma's zonder veel extra moeite als zgn. niet-formele kwalificaties aan het NLQF, het Nederlandse raamwerk, laten koppelen op een bepaald niveau. Dat is overigens beter dan wat universiteiten nu aan het doen zijn, door onderdelen van opleidingen te vermarkten en daarbij als niveau ervan dat van de gehele opleiding vermelden. Dat is een statusverlening die niet transparant is.

Er zal door de overheid in samenspraak met andere organisaties (NVAO, Inspectie...) moeten worden bezien welke richting hiermee wordt ingeslagen, dus bij het werken op deze manier onder de noemer van het 'levenlang ontwikkelen'. De nationale regie lijkt nu in handen te liggen van de SER, mede omdat OCW zich alleen kan en mag bemoeien met het formele onderwijs, en bij het LLO ook de ministeries voor sociale en economische zaken betrokken dienen te zijn.